ШОЬЛ TABЫCЫ

РЕСПУБЛИКАЛЫК ЯМАГАТ-ПОЛИТИКАЛЫК ГАЗЕТА ГОЛОС СТЕПИ

РЕСПУБЛИКАНСКАЯ ОБЩЕСТВЕННО-ПОЛИТИЧЕСКАЯ ГАЗЕТА

№ 32 (8616)

11 АВГУСТ

2016 йыл

КИШИ ЮМА

САРЫ ТАМБЫЗ АЙЫ

сыннан, «Дагестан» РГВК етекшисиннен эм ДР Пре-

зидентиннен Сый грамо-

талар ман баалы савга-

ларга тийисли этилинген.

Буьгуьнлерде Алан ортак

йогары белгилерге оьтип,

элимиздинъ белгили уьш

вузларына, сонынъ ишин-

де М.Ломоносов атында-

гы МГУ-дынъ экономи-

ка факультетине конкурс

бойынша оьткен. Алан оьз

ыхтыярына коьре, солар-

дынъ ишиннен окыма-

га деп МГУ-ды сайлады.

Янъыларда ол сонда да

эсап бойынша сынавды 80

балл ман оьтти.

сынавларын

патшалык

1931-иши йыллан алып шыгалы

РФ ПРЕЗИДЕНТИ

Яшавшылар кабыл этилинди

Россия Федерациясынынъ Пре-Администрациясынзидентининъ дагы ис туьркимининъ етекшиси А.Э.Вайнодынъ тапшырмасы (05.02.2013й., № А1-501в) келисте онлайн-байланысы ман аьрекет этетаган комплекс гражданларынынъ эм организациялардынъ шагынувларын ойласув уьшин аян ер-ерлерге, Россия Федерация субъектлерине барады. Мобильли приемный болжалда бир кере алдын туьзилген календарь графиги бойынша Сырт Кавказ Федераллык Округ субъектинде болады.

Бу кере байланыста – Дагестан Республика, айырып айтканда, «город Южно-Сухокумск» кала округы эди. 3-иши августта 10.00 саьатте президенттинъ приемныйы, Россия халкларынынъ аьдетли маданият орталыгынынъ меканын бийлеп, оьз аьрекетин баслады.

Кала яшавшыларына оьзлерин кызыксындырган соравлар беруьв уьшин анкета толтырып, регистрациядан оьтип, приемныйга кирмеге керек эди. Приемный ишинде видеоконференц-связь уйгынланган эди. Соны ман Россия Федерация Президентининъ Управление куллыкшылары гражданларды кабыл эттилер.

Баьриси 11 аьдем кабыл этилинди. Олардынъ берген бас соравлары уьйтурмыс эм социаллык маьселелер мен байланыслы эди.

Мобильли приемныйдынъ куллыкшылары билдиргенлей, баьри берилген соравларга анкеталарда коърсетилген соравлар бойынша гражданларга яваплар язылаяклар.

иогары

Уьстинликке йол алып

Алан Тагир увылы Караев быйыл А-Х.Джанибеков атындагы орта школады алтын медаль мен кутарды. Ол оьзин тек ийги яктан коьрсетип келген окувшы, бир неше кере «Йыл окувшысы» конкурсынынъ енъуьвшиси де болган, оьзи окыган школасын республикалык кезекте озган конкурслар-

да да уьстинликли яклап келген. Окув йыллары ишинде Алан Тагир увылы Дагестан телерадиокомпаниясы озгарган «Путь к триумфу» деген телеберуьвинде катнасып, ойыннынъ сонъгы кезегине дейим етискен. Сонынъ тамамына коьре, Алан терен билимин коърсетип, ДР Билим- лер Алан Караев эм Диана лендируьв министерство- Джумалиева.

Аланнынъ окувга аваслыгы бек уьйкен. Ол оьзининъ билимин куьнненкуьнге туьрли литературалар окып, оьстирмеге шалысады, спорт пан да аьвлигуьви бар. Алдыда биз ога йогары ушувды, Россия Федерациясында атын ийгилик пен айттырганын йораймыз.

Г.САГИНДИКОВА.

Суьвретте: медалист-

РАЙОН АДМИНИСТРАЦИЯСЫНДА

Конкурс озгарылаяк

Янъыларда «Ногайский район» МО администрациясында Кадрия атындагы Терекли-Мектеб орта школасынынъ директорынынъ ис орынына туьсуьвге конкурс озгарув акында сорав ойласылган эм кабыл этилип алынган токтаска коьре конкурс 2016-ншы йылдынъ 6-ншы сентябринде озгарылаягы белгиленген.

Конкурс озгарув уьшин тоьмендеги сырасы ман конкурс комиссиясы туьзилген:

Межитов А.З. - «Ногайский район» МО администрация аькимбасынынъ орынбасары, комиссия председатели.

Отегенова К.Ю. -«Ногайский район» MO администрациясынынъ билим боьлигининъ етекшиси, комиссия председателининъ

Отарова И.М. – «Ногайский район» МО администрациясынынъ МС эм кадрлар бойынша бас специалисти, комиссия секретари.

Байманбетова А.Б. -«Карасувская СОШ» МКОУ директоры.

Аюпова 3.3. – билим куллыкшылар профсоюзынынъ РК председатели.

ВЛАСТЬ

Янъы етекши

Пятигорскта РФ Президентининъ Сырт-Кавказ федераллык округында янъы Толы ыхтыярлы ваькили Олег Белавенцев пен танысув шарасы болып озды. Онда алдынгы полпред эм аьли РФ миллет гвардия аьскерлерининъ Федераллык служба директорынынъ биринши орынбасары Сергей Меликов, солай ок Сырт-Кавказ федераллык округынынъ субъектлер аькимбаслары, полпред аппаратынынъ куллыкшылары эм округтынъ куьш структуралар ваькиллери ортакшылык

Йолыгысты аша берип, Сергей Меликов аьлиги Сырт Кавказдынъ кайбир баскалыкларын белгиледи. Онынъ соьзлери мен, ызгы йылларда Кавказ туристлер уьшин кызыклы болды, округта кавыфсызлык дережеси заьлимдей оьсти. Ога себеплик этти регионлар оькиметлерининъ куьш структуралары ман тар байланыста биргелес аьрекет этуьвлери, аькимбаслардынъ оьз регионларында антитеррористлик комиссиялар етекшилери эсабында ортакшылавы.

«Республикалар эм край аькимбасларынынъ салган куьш-куватлыгы аркасы ман Сырт Кавказ эндиги элимиздинъ кубыла япсарларында ортакроссиялык монолит болады», – деди Сергей Меликов.

РФ Президентининъ СКФО-да Толы ыхтыярлы ваькили Олег Белавенцев оьзиннен алдын бу ис орында куллык эткенге разылыгын билдирди эм оьткен йылларда етисилген уьстинликлер армаганда арттырып тураягына сендирди. Янъы полпред белгилегенлей, алдыгысы ман оны Сырт Кавказда патшалык политикады яшавга шыгарувда бирдей ой-ниетлик барлыгы бирлестиреди.

«Сенемен, биргелес куышлер мен биз Россия Президенти Владимир Путин белгилеген борышларды шешермиз. Энъ маьнелиси - ол Сырт Кавказда ортакроссиялык патшалыкты беркитуьв эм округтынъ социал-экономикалык оьрленуьви», деди Олег Белавенцев.

Али АЛИЕВ.

(«Дагестанская правда»).

АНТИТЕРРОР

Янъыларда «Ногайский район» МО администрациясында болып озган аппарат кенъесинде администрациядынъ Антитеррорист комиссиясынынъ аьрекети акында сорав ойласылды.

Белгиленген сорав бойынша район АТК председатели Амирхан Межитов шыгып соьйледи. Онынъ айтувы ман, ызгы кере район антитеррорист комиссиясы 2015-нши йылда тергевди оьткен. Сонынъ сырагысында етиспевликлер сырасын белгилеген эдилер. Сол кемшиликлер баьриси де тайдырылган, тек комиссия эсабында штатта болган специалисттинъ болувы акында сорав аьли де шешилмеген.

Аьлиги заманда коьп куллык социаллык байланыс тармагы негизинде яшавга шыгарылады. Сонынъ эсабында АТК куллыгы да. Соьйтип, республикадагы 52 муниципаллык образованиелер сайтларынынъ аьрекетининъ мониторингининъ тамамлары бойынша «Ногайский район» МО администрациясынынъ сайты 5-нши орында экени белгиленген.

Caklibik

А.Межитовтынъ соьзине коьре, биз социаллык тармакларында белсенли ислеймиз, ама ерлиеринде куллык соьйтип те ялынлы юритилмейди. Буьгуьнлерде Ногай

районыннан Сирияга 22 аьдем кеткен, олар баьриси де яс аьдемлер. Июнь айында миллет антитеррорист комиссиясы алдыда туратаган маьнели борышларды белгилеген. Солардынъ бириншиси: яслардынъ дуныяга карасын тергев. Комиссия ерли муниципаллык образованиелерининъ антитеррорист аьрекетин уьш коьрсетим бойынша тергемеге деп карар алган. 1-нши коърсетим - аьллери энъ де аьруьв район, 2-нши коърсетим – аьллери энъ де осал район эм 3-нши коърсетим – аьллери орта район. Алдынгы йылларда биз бу ягыннан аьллери энъ де аьруьв район болып саналатаган болсак, эндигиси сол сырага кирмеймиз. Биз эндигиси «аьллери

орта» деген районлар сырасында. Ол биз уьшин маьнели сорав. Ызгы заманларда район бойынша 79 аьдем эсапка алынган. Ол зат ыхтыяр саклавшы органлары оьз куллыгын янландырганын коьрсетеди.

Аьлиги заманда Россиядынъ тоьгерегинде аьллер сабыр тувыл. Орта Азия эллериндеги аьллерди де козмага суьедилер. Мунавдай вакытта айырым бир аьдемлер ногайлардынъ Россия ман катнасувлар тарихинде болган явласув якларын туьрткишлеп, кызувды тутандырмага да боладылар. Соны ман байланыста айлак та сак болув керегеди.

А.Межитов район авылларындагы имамлар сырасы тергелуьвин билдирди. Онынъ ойы ман, авыл имамы кайдай аьдем болувы ман авыл еринде коьп зат байланыслы Соннан себеп имамлар билимли белсенли аьдемлер болмага керек.

Кенъесте Россия МВД Ногай районы бойынша боьлигининъ начальнигининъ куплыгын юритуьвши Абдурахман Койлубаев шыгып соьйледи. Ол район ериннен Сирияга кеткенлердинъ биревлери солардынъ ата-аналарынынъ тилеклерине коъре аьли де халклар ара излестируьвге берилмегенин билдирди. Сол себептен сонда кеткенлердинъ саны официаллык билдируьвден артык болмага да болады. Иш ислер боьлигине бу ягыннан авыл имамларыннан, аькимбасларыннан тийисли коьмек этилинмеге керек. А.Койлубаев Червленные Буруны авылында туьзилген аьллерге де белгисин берди.

ДР АЬКИМБАСЫ

Орденге тийисли этилинген

Янъыларда Карабудахкент районында 3-нши Халклар ара динлер ара, яслар ара форумынынъ ябылувында шыгып соьйлеген Махачкала эм Грозный епископы Варлаам Даге-Республикасынынъ стан Аькимбасы Рамазан Абдулатиповка форумды уйгынлавда эм оьткеруьвде баьри ягыннан да эткен коьмеги уьшин разылыгын билдирген. Соны ман бирге Орыс Православие Килсесининъ Махачкала епархиясынынъ етекшиси Москва эм савлай Русь Киели Патриархы Кирилл ДР Аькимбасы Рамазан Абдулатиповты Орыс Православный Килсесининъ «Данък эм Сый» деген килсе савгасына тийисли этилинуьви акында указ шыгарган.

Бу савгага Дагестан Аькимбасы оьзининъ тувганлы 70 йыллыгы ман байланыста тийисли этилинген.

«Данък эм Сый» ордени Орыс Православный Килсесининъ оърметлилиги бойынша уьшинши ордени болып саналады. Бу савга Киели Патриарх 2-нши Алексийдинъ эм Киели Синодтынъ аьрекети мен 2004-нши йылдынъ 23-нши мартында беркитилген. Сондай орден мен патшалыклар эм оькиметлер басшылары, халклар ара эм оькиметлер ара организацияларынынъ, килселер эм конфессиялар етекшилери, айтувлы патшалык эм ямагат аьрекетшилери килселер ара эм динлер ара катнасувга, халклар ара тынышлыкты эм дослыкты беркитуьв исине эткен косымы уьшин савгаланадылар.

«САЙЛАВЛАР-2016»

ПРИОРИТЕТЛИ ПРОЕКТЛЕР

Район оьрленсе, халкымыз оьрленер

Дагестан Республикасынынъ Оькиметининъ 2016-ншы йылдынъ 25-нши декабриндеги «2016-ншы йылда Дагестан Республикасынынъ приоритетли оьрленуьв проектлерин яшавга шыгарув акында» деген 360-ншы номерли токтасы ман келисли аьлде «Ногайский район» МО аькимбасы ман 2016-ншы йылдынъ 15-нши январинде «Дагестан Республикасынынъ приоритетли оьрленуьв проектлерин 2016-ншы йылда «Ногайский район» МО еринде яшавга шыгарув акында» деген 2-нши номерли токтасы кабыл этилинген. Сол токтаска коьре ызгы йылларда Ногай районында приоритетли оьрленуьв проектлери калай аьлде яшавга шыгарылувы акында тоьмендеги информацияды баспалаймыз.

«Экономикады акка кайтарув» приоритетли проекти

Быйылдынъ 1-нши майына косылма бюджетти толтырув планы 102,9 процентке етискен яде 39883,7 мынъ маьнет акша келими туьскен. Ол алдынгы йыллардыкыннан 1134,0 мынъ маьнетке артык.

Район бюджетине туьскен акша оьлшеми 1231,5 мынъ маьнетке артык, поселениелер бюджетлерине — 97,5 мынъ маьнет акша туьспей калган. Уьстимиздеги йылдынъ январь-май айларына оьткен йылдынъ сол заманы ман тенълестиргенде налог эм налог тувыл келимлер 6272,9 мынъ маьнетке коып туьскен (2016-ншы йыл — 39883,7 мынъ маьнет, 2015-нши йыл — 33610,8 мынъ маьнет).

1. Налог базасы

Йылдынъ ызына ер налогы эм физический лицолардынъ уьй-муьлкине салынатаган налоглардан туьсеек келимлер 600.0 мынъ маьнетке оьспеге каралады.

Быйылдынъ 5 айы ишинде дурысында бюджеттинъ толтырылувы:

- физический лицолардынъ уьй-муьлкине салынатаган налог бойынша план 37,7 процентке толтырылган яде поселениелер бюджетлерине 262,6 мынъ маьнет акша туьспеген;
- ер налогы бойынша план 462,6 процентке толтырылган яде поселениелер бюджетлерине 2165,2 мынъ маьнет акша артыгы ман туьскен;
- налог тувыл келимлер бойынша план 66 процентке толтырылган яде косылма бюджетине 1564,0 мынъ маьнет акша туьспеген.
- 2. Физический лицолар келимлерине налоглар йыл узагына 57926,5 мынъ маьнет

акша оьлшеминде туьсеек деп каралады.

Уьстимиздеги йылдынъ 5 айы ишинде дурысында бюджеттинъ толтырылувы:

– косылма бюджетине физический лицолардынъ келимлерине салынатаган налогтан туьскен келим 110,6 процентке етискен яде 2161,0 мынъ маьнет акша артык туьскен.

3. ГСМ акцизлери

Йылдынъ ызына 7064,0 мынъ маьнет акша туьспеге каралады.

Быйылдынъ 5 айы ишинде дурысында туьскени:

– район бюджетине ГСМ акцизлерининъ туьсуьви 106.0 процентке етискен яде 188,0 мынъ маьнет артыгы ман туьскен.

4. Киши эм орта бизнес

Йыл бойынша айырым налог режимин кулланатаган налог тоьлевшилерден 9478,5 мынъ маьнет акша туьспеге каралады.

Уьстимиздеги йылдынъ оьткен 5 айы ишинде дурысында туьскен:

- ЕНВД план 76,8 процентке толтырылган;
- ЕСХН план 116,5 процентке толтырылган яде районнынъ косылма бюджетине 164,6 мынъ маьнет акша артык туьскен;
- УСН план 111,9 процентке толтырылган яде 135,1 мынъ маьнет акша артыгы ман туьскен.
- 5. Ер участоклары эм козгалып болмайтаган авыр обыектлерге ыхтыярлары барлар акында билдируьвлерди актуализациялав.

Быйылдынъ 5 айы ишинде дурысында толтырылган:

- ер участокларын актуализациялав иси 32,3 процентке;
- капиталлык курылыс объектлерининъ билдируьвле-

рин актуализациялав 36,4 про-

Ер налогынынъ ставкалары авыл хозяйство ерлери эм ИЖС уьшин ерлери бойынша кадастр оълшеминнен 0,3 процент оълшеминде, оъзге ер участоклары бойынша 1,55 проценти кадиринде токтастырылган.

Физический лицолардынъ уьй-муьлкине салынатаган налог бойынша ставкалар 28.11.2009- ншы йылдагы 283-нши номерли Федераллык законы ман келисли аьлде кабыл этилинген, олай дегени 300 мынъ маьнетке дейим — 0,1 процент, 300-ден 500 мынъ маьнетке дейим — 0,2 процент, 500 мынъ маьнеттен артса — 0,31-0,35 процент оълшеминде.

«Оьсуьв точкалары», инвестициялар эм хайырлы территориаллык оьрленуьв» проекти

Патшалык эм федераллык целевой программаларында Ногай районынынъ катнасувын арттырув.

П.1,2 2016-ншы йылдынъ январь айыннан май айы бойынша «Исин янъы баслаяткан фермер» эм «Аьел малшылык фермаларын оърлентуъв» деген программалары уышин патшалык коьмеги алынмаган.

П.3,4 «Ногайский район» МО администрациясы ман 2015-нши йылда «Ногайский район» МО 2015-2018-нши йылларга социаллык-экономикалык оърленуъв комплексли программасы исленип аьзирленген.

П.5 «Ногайский район» аькимбасынынъ 29.05.2015-нши йылдагы 255-нши номерли токтасы ман районда онъайлы инвестиционлык аьллерин канагатлав бойынша «Ногайский район» МО ерли самоуправление органларынынъ аьрекетининъ стандартын киргистуьв бойын-

ша «Йол картасы» беркитилген. «Ногайский район» МО аькимбасынынъ 03.06.2015-нши йылдагы 211-нши номерли токтасына коъре «Ногайский район» МО аькимбасы ман 2020-ншы йылга дейим «Ногайский район» МО инвестиционлык стратегиясы беркитилген. Район еринде онъайлы инвестиционлык аьллерин канагатлав бойынша «Ногайский район» МО ерли самоуправление органынынъ аьрекетининъ стандарты 100 процентке толтырылган.

П.6 Янъы 4 инвестиционлык майданлары туьзилген:

- Кара-Сув авылындагы аьлиги 2 сув сакланатаган куйыларды кайтадан ярастырув;
- Терекли-Мектеб авылында 2 гектар майданда ер астындагы исси сув булакларын кулланув негизинде теплица салув;
- Червленные Буруны авылында 2 гектар майданда исси сув булакларын кулланув аркасында теплица курув.

П.7,8,9 Кара-Сув авылындагы 2 сув сакланатаган куйыларды реконструкция этуьв бойынша керекли куллыкларды юритуьв уьшин инвесторлар излестириледи.

Исси сув булакларын кулланув негизинде теплицалар курылысы уьшин Терекли-Мектеб авылында 2 гектар эм Червленные Буруны авылында 2 гектар ер участоклары белгиленген.

«Ногайский район» МО аькимбасынынъ 21.05.2015нши йылдагы 199-ншы номерли токтасы ман производительлер эм олардынъ коллары ман аьзирленетаган азык-туьлик эм азык-туьлик тувыл продукциясы бойынша инвестиционлык майданларынынъ реестри туьзилген эм беркитилген эм ДР Промышленность эм савда министерствосына йиберилген. Бу куллык армаган бардырылады.

Р.ШАНГЕРЕЕВ,

«Ногайский район» МО администрация аькимбасынынъ куллыгын юритуьвши.

(Ызы болаяк).

Оьз ыхтыярларынъызды билинъиз

лавларга дейим эндигиси бир айдан бираз артык заман калып туры. Соны ман байланыста сайлав энданыларда бизди кайдай сайлавлар куьтеди, олар кайдай йорык пан озгарылаяк, 2016-ншы йылдынь сайлав кампаниясы калай туьзилген эм сондай баска соравлар тувадылар...

мация амалларында эм социаллык тармакларын- кларын билмеге эм соларды билмеге эм соларды билмеге ыхтыярла- кайрай баска соравлар тувадылар...

рининъ сайлав анъсатлы- кларын билмеге эм солар- токларында оьзлерин кайборышлы тувыл болса да, тип дурыс кепте юритпеге соларды билмеге ыхтыярла- карын билмеге ыхтыярла- ры бар, — деген акция юри- си акында Дагестан сайлав онъсатлы- салынып коймасын, дагестаншылар сайлав участокларында оьзлерин кайборышлы тувыл болса да, тип дурыс кепте юритпеге ооларды билмеге ыхтыярла- бир зат бола калса, биз аьр ома сайын энъ маьнели эм ома сайын энъ маьнели эм

Соравлар коып. Быйыл куьзде элимиз бойынша РФ Федераллык Йыйынынынъ Государстволык Думасына сайлавларды уйгынлав эм оьткеруьв акында соравларга яваплар излестируьвде гражданларга коьмек этуьв ниет пен Да-

гестан сайлавшылар ыхтыярларынынъ эм аьрекетининъ орталыгы (ДЦИПП) «Сайлавлар акында ашык эм онъайлы кепте» деген акцияды баслаган.

Сога коьре аьр юма сайын Орталыктынъ специалистлери коьлем информация амалларында эм социаллык тармакларында эл арасында кенъ белгили Facebook, Instagram, Twitter аккаунтларында ДЦИПП язылувшыларыннан туьскен энъ маьнели соравларга, солай ок dcipp@mail.ru деген Орталыктынъ электрон адресине сайлавшылар йиберген соравларга яваплар йыйынтыгын баспалайдылар.

«Бизим янъы акциядынъ ис йосыгы ашык эм анъламлы: сиз сорайсыз – биз яваплаймыз. Оъзлекларын билмеге эм соларды анъламага гражданлар борышлы тувыл болса да, соларды билмеге ыхтыярлары бар, - деген акция юриси акында Дагестан сайлавшылар ыхтыярларынынъ эм аьрекетининъ орталыгынынъ етекшиси Ислам Магомедов. - «Оьз ыхтыярларынъды билуьв – куышли болув!» деген белгили соьзди йоьплей берип, анълатаман: сайлав бюллетенине сайлавшы салатаган маьнели «сызык» керексиз ерге

станшылар сайлав участокларында оьзлерин кайтип дурыс кепте юритпеге керегин билсин деп. Эгер бир зат бола калса, биз аьр юма сайын энъ маьнели эм йыйы берилетаган соравлардынъ эм соларга яваплардынъ йыйынтыкларын туьзеекпиз. Соны ман байланыста биз республикалык коьлем информация амаллары сондай пайдалы баславды колтыклар эм коьрсетилген явапларды баспалар деп сенемиз».

Сайлавларга аз заман кала береди, ама соларга барганша, сайлавлар йорыгы кайдай эм сайлавшылардынь ыхтыярларынынъ эм анъсатлыкларынынъ оьлшеми калай экени акында кызыксынув керек болар. Сайлавшылардынъ ыхтыярлары эм анъсатлыклары, дурысын айтсак, заьлимдей коып.

и.магомедов,

Дагестан сайлавшылар ыхтыярларынынъ эм аьре-кетининъ орталыгынынъ директоры.

ХАЛКЫМЫЗДЫНЪ КОЬРНЕКЛИ АЬДЕМЛЕРИ

НОГАЙ ЯЗУВШЫ Б.КУЛУНЧАКОВАДЫНЪ МЕРЕКЕСИНЕ

из баьримиз де – балалык шактан. Оьзлерининъ балалык йыллары акында коьп язувшылар бек ийги повестьлер, романлар язганлар. Бар сондай повесть айтувлы ногай язувшысы Бийке Искаковна Кулунчаковада да. Ол «Тунъгыш» деп аталады. Бу произведение тек автордынъ балалыгы акында да тувыл. ол Уллы Аталык согысыннан сонъ тувган савлайы Ногай шоьллигининъ балалары акында десем ялган болмас.

Бизим ата-аналарымыздынъ несилине яханнем оты яллаган энъ де авыр дуныя согысында элин коршаламага, тылда калганларга да енъуьв уьшин куьреспеге туьсти. Давды токтатувга олар баьри куьшин де салдылар. Кавгадан сонъ да бузылган авыл-калаларды, халк хозяйствосын кайтадан туьздилер. Соьйтип бизим ата-аналар дуныяда болмаган эрликти эм баьтирликти эки кере кайтарып эттилер. Кавга заманында эм оннан сонъгы авыр йылларда.

Ол замандагы балалардынъ оьзлерининъ де яшавга талпынувы куышли эди. Ашлык, танъкылык болса да, эгоизм болмаган. Баьри тапкан затты баьрине де тенъ боьлгенлер. Балалар оьз уьйлерине коьмек эткенлер.

 Бизим несилимизде ал деп ис суьерлик бар эди. Эриншеклик уят зат болган. Уьйкенлерге уьйшиликте яндавыр болмага ымтылып оьстик. Кишкейлерге тирев болып, оларды оьстирмеге коьмек эттик. Ата-аналарымыздынъ кыйынынынъ экинши ягы олар балаларга аьруьв тербия бердилер, баьри затта да коьрим болдылар. Оьзлери ара аьдемшиликти, катнасувлыкты кайтип ийги этип сакладылар. Ол замандагы балалар дуныяга ымтылыслы, яшав суьер болып оьстилер. Ама бир зат бизде йок эди: аьлиги балалардай оьрленмеге баьри керекли эплеримиз болмаган. Бизим несилимиздинъ балалыгы ойыншыксыз (олар бек сийрек эди), аска да тоймай оьтти. Болса да сондай балалыктан биз кыйын болса да, яшавга аьруьв затлар алып шыктык. Меним бу китабим орысшага да коьширилип, «Улица моего детства» деген аты ман Москвада 100 мынъ тиражы ман шыкты. Ога 1988-нши йылда С.Стальский атындагы Дагестан республикалык адабиат баргысы берилген, дейди Бийке Искаковна балдай таьп-таьтли болмаса да, булытсыз ашык озган бала йыллары акында.

язувшылардынъ, шаирлердинъ акында язгандай болсак, коьбисинше олардынъ яратувшылыгына, язган китаплерине эс беремиз. Яшав якларын аз коьрсетемиз. А кайсы язувшыдынъ да байыр оьнери онынъ яшавы кайтип оьткени мен тап-тар байланыслы. Мен Бийке Искаковнадынъ Янъы (аьли Эдиге) авылында тувып-оьскенин, коьп балалы тыпак куллыкшы аьелде тербияланганын билетаган эдим. А мине «Тунъгышын» окыганда, онынъ несилининъ эм оьзининъ энъ де ярык таза эм енъил болып озбаган балалыгы акында ювык билдим. Болса да мен аьлиги заманда бала болганнан, ол йыллардагы бала болар эдим деп ойлайман. Ойынга, аска-сувга тойып оьспесенъ де, коьнъилинъ бийик канатлы ярык мыратларга толып, бавырмалы, ис суьер, танъ юрекли аьдем-

ордени, М.Шолоховтынъ, А.Чеховтынъ медальлери мен савгаланган. Ызгы йылларда Бийке Искаковна «Кукла», «Все времени подвластно в этом мире», «Свидетели двух эпох» деген китаплерин де орыс тилинде шыгарды. Ызгы китабинде публицистика, туърли аъдемлерге багысланган оънер портретлер, статьялар, очерклер ерлескен.

Б.Кулунчакова оьз яратувшылыгы ман бирге революциядан алдынгы ногай йыравларынынъ оьнерине, миллет фольклорге де уьйкен маьне берип келген. 1980-нши йылларда ол ногай тилинде С.Батыров туьзген «Ай Айданак, Айданак», А.Сикалиевтинъ «Оьсиет», Т.Акманбетовтынъ «Айтувлар эм такпаклар», «Куьмис алка» деген йыйынтыкларын шыгармага коьмек эткен. Сонъгы йылларда онынъ аьрекети мен журлитература майданымды кенъейткен. Мен эркин кепте ойламага уъйренип басладым, – деп боълиседи оьз ойы ман язувшы.

«Бозторгай» деп аталган повестининъ негизине салынган сюжет яшавда болган ис тувыл. Оны язувшы оьз яныннан ойлап шыгарып язган. Мунда онынъ шынты суьйимликти коърсетпеге деген ымтылысы ашык сезиледи. Повестьтинъ бас геройлары Динислам ман Айсылувдынъ юреклерин бир куьн ишинде ярыклаткан эм йылыткан суьйим сонъында оларга оьмирлерининъ ызгы куьнлерине дейим яшамага куьш береди. Яшавдынъ олар алдында салган коьплеген авыр сынавларына да карамастан. Повестьте яшавда таза алал суьйимликти аьр дайым да, аьр куьнде де аявлап сакламага, коршаламага кереклиги акында соьз коьтериледи.

Бийке Искаковна 26 ясында «Казбек» деген повестин язады. Онынъ ортасына ясы етпеген ногай кедединъ бактысы салынган. Ол баладынъ анасы оьлмеген болса, яшавында баьри заты да баскалар ман тенъ болаяк эди. Китаптинъ идеясы «Атасы оьлген ярты етим, анасы оьлген толы етим» деген халк айтувын эске салады. Анадынъ ян йылувы, юмсак аьруьв соьзи, баласынынъ басын сыйпаганы аьр кимге де оьз заманында бек керекли. Заманында сондай йылув етиспесе, ол зат юрекке оьз ярасын салмай озбайды...

Бийке Искаковна 40 йылдан артык заман оьнер аьрекети узагында тек ногай тувыл, коьп миллетли Дагестан литературасында да оьзининъ коьрнекли ызын калдыратаган кыскаяклы. Ол баска халклардынъ белгили язувшылары, поэтлери мен ювык таныс. Олардынъ язганларын да ана тилине коьширеди. Оьзи эндиги де ярык идеяларга толы. Эндиги де миллитературасынынъ буьгуьнгиси эм танълагысы уьшин яны авырыйды. Бийке Искаковна язувшы тек оьзи, халкы уьшин де тувыл, заманы уьшин де яваплы болмага керек деп санайды. (Биз неге ди заманлар яман деп шагынамыз. Ол дурыс тувыл. Заманды аьруьв этетаган да биз, осал этетатаган да биз оьзимиз). Б.Кулунчакова бу ягыннан язувшы тек оьз заманынынъ яхшысын, яманын коьрсетип калмай, аьдемлерге алдыга бараяк йолын да белгилемеге керек деп биледи.

M-A. XAHOB.

ЯЗУВШЫДЫНЪ ЗАМАНЫ

лердинъ янында оьскенинъ маьнели тувыл ма? Аьли коьп ягыннан бас деп тек оьзин, уъйин, автомашинасын суьетаган аьдемлердинъ заманы келди.

Мен туватаган 1960ншы йылларда шоьлдеги яслар арасында неге ди техникумларга окувга туьсетаган аьдет бар эди. Сол йылларда Б.Кулунчакова да авылыннан 3 кыз болып, Буйнаксктеги хатынкызлар педучилищесине окымага кетедилер. Сол йылларда ол дневник юритеди. Сога окыган туьрли китаплери, коърген фильмлери, кызлар, кеделер акында оьз ойларын, орысша ятлавларын язатаган болган. Онынъ биринятлавлары биринши суьйимнинъ саьарли сезимлерине, коьнъилди оьрге коьтерген суьйинишине, солкылдаган юрек ярасына багысланган эди. Оларды ол биревге де коърсетпеген.

Педучилищеди кутарган сонъ Б.Кулунчакова Дагпединститутынынъ математика факультетине заочно окымага туьседи. Не уьшин математика факультетине? Бийке Искаковна математикадан бек талаплы эди. Математика бойынша ол педучилищедеги баьри олимпиадаларда да катнаскан, окытувшылардан коьп мактавлар алган. Баслапкы йыллар Янъы, Нариман, Кумлы авылларында окытувшы болып ислеген.

Ама юреги ятлавлар, хабарлар язувга ымтылатаган эди. Окытувшы болып ислеп турган аьсеринде ол замандагы белгили ногай язувшысы Куруптурсын Башиевич Оразбаев пен йолыгыскан. Язувшы ога: «Яз оьзинънинъ тилинъде. Сен оьз халкынъа керексинъ», — деп коьнъилин коьтерген.

Оьнер аьрекетин кыска хабарлар язувдан баслаган. 1967-нши йылда «Шоьллик маягы» район газетасында, «Тувган ерим» альманахында хабарлары шыгып баслайды. Бийке Искаковна эндигиси математика дуныясыннан литературага толы кепте коышти. Доьрт йылдан сонъ Дагпединституттынъ филология факультетине очно окымага туьседи.

— Мен Москвалагы

Литературалык институтка да туьсип окымага суьйген эдим. Документлеримди де аьзирледим, литературалык конкурсты да оьттим. Ама атам ман анам, ногай аьлети мен. меним энлиги уьйли-эсикли болганымды суьйдилер. Болса да мен филфакты 1974-нши йылда куры «бес» белгилер мен (тек бир «доьртим» бар эди) кутардым. Окыятып, эндигиси окытувшы болмаягымды билетаган эдим. Литературага толы кепте киристим. Студент йылларымда ана тилинде «Бир аьелде» эм «Казбек» деген эки повестимди яздым, - деп эскереди язувшы.

Окувын кутарганша «Бир аьелде» деген биринши китаби баспадан шыгады. Оннан сонъ «Казбек» повести, сонъында уьшинши, доъртинши эм

баска китаплери артлыартыннан шыга береди. Элбетте, бу китаплердинъ аргы ягында уйкысыз, навасыз язув уьстинде оьткен туьнлер калганын ол тек ялгыз оьзи аьруьв биледи. Б.Кулунчакова ана тилинде 5 проза китабин язып шыгарады, 3 китаплерин – Москвадан орыс тилинде. Соьйтип баьриси ногайша 10 эм орыс тилинде де сол шаклы китаплерин аьзирлеп шыгарган. Язувшыдынъ литературалык аьрекетин эслемей калмадылар. Онынъ «Белая дочь степей» деп аталган пьесасын 1983-нши йылда Москвада, сонъында Киевте баспадан шыгардылар. Оны Братск, Тула, Саратов, Полтава, Нукус, Железногорск эм Махачкаладынъ балалар театрларында сценага салып коърсеттилер. Махачкаладагы лак миллет театры 2006-ншы йылда бу пьесады сценасына салып, районларды айланып коьрсетти.

Б.Кулунчаковадынъ 40 йылдан артык яратувшылык аьрекетине Дагестанда йогары белги берилген. 1994-нши йылда ога Дагестан Республикасынынъ халк язувшысы деген сыйлы ат эм баргы тапшырылады. Ол 1985-нши йылда ДР ат казанган маданият куллыкшысы, 2005нши йылда РФ ат казанган маданият куллыкшысы деген оьрметли атларды казанган. 2010-ншы йылда ДР Президенти колыннан ол «За заслуги перед Республикой Дагестан»

налист С.Рахмедовтынъ, поэтлери Г.Адногай жигельдиевтинъ, С.Аджиковтынъ, М.Кожаевтинъ, бу сыдыралардынъ авторынынъ, С.Майлыбаевадынъ, К.Бариевтинъ, язувшылар С.Капаевтинъ, К.Оразбаевтинъ, аьлим Д.Кидирниязовтынъ эм баскалардынъ, ногай тилинде эм орысшага коьширилуьвинде «Йыр иеси мен эдим» деген аты ман орта оьмирлердеги халк йыравларынынъ толгавлары айырым китаплер болып шыктылар. Ызгы китапти орыс тилине поэтесса Ф.Сидахметова коьширген.

Б.Кулунчакова соны ман бирге коыплеген дагестан эм тюрк тилли поэтлердинъ, язувшылардынъ язганларын ногай тилине коыширген эм коыширеди. 2013-нши йылда дагестан китап издательствосында баспаланган онынъ «Бирлескен аьелде» деп аталган китабинде Сырт Кавказдынъ хыйлы авторларынынъ шыгармалары да ногай тилине коыширилип

– 1980-нши йылларда мен Москва туьбиндеги Переделкинодагы яратувшылык уьйине барганман. Онда сол замандагы элимиздинъ оьнер элитасы йыйналатаган эди. Оларман таныстым, катнастым. Бу язувшылар эм поэтлермага оьз китаплерин савгаладылар. Мен оьзимнинъ, халкымнынъ, язган китаплерим акында хабарладым. Мундай катнасувлар меним оьнер горизонтларымды,

РЕГИОНЛАР БЕТИ

ЭСЛИ АНАЙДЫНЪ ЭСКЕРУЬВЛЕРИ

Кыйын бактылы Салимат

Аьр бир аьдемнинъ бактысы оьзинше туьзиледи. Меним хабарым да коьп кыйынлыкларды басыннан оьткерген ногай кыскаяклы Салимат Яршибаевна Ишангалиевадынъ акында болады. Ол Шешен Республикасынынъ Шелковской районынынъ Красный ударник деген кишкей авылында 1935-нши йыл тувган. Оьз балалыгы акында ол кишкей кесеклерди эсине туьсирип хабарлайды.

– Атамды согыстынъ биринши куьнлеринде ок фронтка шакырдылар, – дейди балалыгы акында эскерип Салимат Яршибаевна. Биз уьйкен атам, анам, эки акаларым эм кишкей болып мен калдык. Шешен халкын тувган ериннен баска якка аькетип басладылар. Корккан халк кешелеп тувган кардашлары болган ерлерге кетип басладылар. Авылда эки, уьш аьел калды. Баьри ерди де оьлен басты. Иелери болмаган колхоз малын кимлер оьзлерине алды, кимлер сойды. Оьз малымызды биз уьйде сакладык. Атам меним колымнан ыслап, экевимиз малды коьгоьленге отлатпага шыгаратаган эдик. Мага кыр юзими, карамыклар, туьрли елеклер оьскен табиатта малды бакпага бек ярайтаган эди.

Бир куьн анъсыздан келген солдатлар бизден баьри болган малымызды тартып алып кеттилер. Оьзимиз бир кесек этин де татып уьлгирмедик, – деп ашувы толып шамланатаган эди атайым да.

Кыршылдаган кыс келгенде, астынъ танъкылыгы сезилди. Биринши болып атам ян берди. Оьликке элтеп коьммеге куьшимиз калмады. Уьйимиздинъ артына, бав болган ерге коьмгенимиз эсимде. Оннан коьп кетпей, акаларым, оннан сонъ анам дуныядан кештилер. Мени атамнынъ агасына, Карши авылына йибердилер. Ким болса да мага кишкей кесек оьтпекти, аслардынъ калганын бердилер. Эм сол затлар да мага алтынды ерден тапкандай эди. Акайымнынъ уьйин таптылар. Ол фронтка кеткен эди. Абам бек ярлы яшайтаган эди. Оьзининъ балаларынынъ тамагы-

ЙОЛЫГЫС

на еткерип болмайтаган эди. Мен оларда турдым, ама ашатпага абам ас еткере алмайтаган болды. Мага бирев кесек оьтпек, ас берсе, мен суьйинип алатаган эдим.

Бир куьн мен турган уьйге ак кийимде карт кыскаяклы келди. Эм мени оьзи мен аькетпеге деп уьйдегилерден тиледи. Онынъ аты Конгир Хайруллаева эди. Ол кыскаяклы мени уьйине аькетти, шашымды кесип, шомылдырып, марляды уьш кабат этип буьклеп, мага коьйлек те тикти. 1946-ншы йыл биз оны ман Карабаглы авылына коьштик. Конгир-апа мени баьри уьй куллыкларына: сыйыр савып, уьй йыйнап, кир ювып уьйретти. 14 ясымнан колхозда сыйыр савдым, бузавлар бактым.

1952-нши йыл Мухамедин деген яска эрге шыктым, эм биз Ново-Дмитриевка авылына коьштик. Бизге фермада турмага боьлме бердилер. Эрим экевимиз 4 кызды, 2 увылымызды асырап, аяк уьстине салдык. Авылдынъ ортасында уьй салып, туьзген аьелимиз бен

Аьли болса азбардынъ кырында тереклердинъ астындагы олтыргышта олтырып, болган затты эсиме тек туьнегуьнгидей туьсиремен. Оькинишке, ян косагым янымда йок, ол коьпте дуныядан кешкен.

Ама бактымдагы коьрген кыйынлыклар мени ашувга толтырмады. Керисинше, мен аьдемлерге яхшылык этпеге ымтыламан. Кызганыш, яман аьдемлерди суьймеймен. Мен тоьгерегимдеги аьдемлер мен татым яшамага суьемен.

Кишкей суьйинишлер, кызларымнынъ (Анапья, Дарита, Карашаш, Алтыншаш уныклары ман) келуьви, олардынъ ден савлыклары, йылы соьзлери меним янымды ярыкландырып, суьйиндиредилер, - дейди сыйлы Салимат Яршибаевна.

Мен болсам бизим абырайлы Салимат-апага ден савлык, уьстинликлер, наьсипли куьнлер эм таза коькти йорайман.

М.БЕККИШИЕВА.

Ново-Дмитриевка авылы.

КИШКЕЙ ЕРДЕСИМИЗ АКЫНДА

Оьнери мен суклантады

Меним буьгуьнги соьзим - мени коьруьвим мен сукландырган, яс бала Мухаммад Рашидович Суюндиков акында. Яс йигитимизге - тогыз яс. Сосы саьбий мен йолыгысувым да сейирли кепте озды. Мага бир йыл артта бир кесек балалар растылар. Солардынъ арасында коьп таныс болмаган балага боьтен де эс бердим. Сосы саьбийдинъ таза ногайша соьйлегени мени тамашага калдырды, неге десе каладан келгени белгили, тек калада оьскен балалардынъ арасында тувган тилинде соьйлейтаганлар айлак сийрек расадылар ша, а бу болса, сувдыратып соьйлейди. Буьгуьнлерде кала тувыл, авылда да балалар орыс тилине амы-

рак болганлар. Мен окытувшы болганыма ма, билмеймен, балалар ман хабарласпага суьемен. Бу сейирли йолыгысымда, элбетте, биринши соравымды таныс балалардынъ ишинде ят балага: «Сен кимнинъ кедеси?» деген соравды бердим. «Суюндиков Джамайдынь кедеси», – деген явапты да алдым.

Суюндиковлар Джамалдин Зейнадинович эм ян косагы Аминат Айнетовна – авылымда бир коьримли аьеллердинъ бириси. Аьелде уьш бала тербияланды – увылы Рашид эм эки кызы – Гульфира эм Зульфира. Олар уьш аьвлетине де колларына кеспилер

берип, уьйкен яшавга салдылар

Рашид Кедеси оьз яшавын Валиева Индира ман косты. 28-нши августта 2007нши йылда Суюндиковларда биринши унык тувды, ога атайы ман тетеси Мухаммад деген атты бердилер. Буьгуьнлерде яс аьел бас каламыз Москвада ислейди: Рашид менеджер, Индира балалар бавында тер-Мухамбиялавшы. мад тувды ногай ерде, оьсти калада, сонда ерли балалар бавына да барды. Балалар бавында да неше туьрли оьнерин коьрсетти яс йигит. 2014нши йылда «Маска, мен сени билемен!» – деген театраллык фестиваль озды. Мунда Мухаммад, «Олимпия эртегиси» деген спектакльде белсен катнасып, «Энъ де ийги ойнавшы» деген номинацияда бирин-

болды.

Мухаммад Москва каладынъ 1256 мектебининъ уьшинши класс окувшысы. Тек «бес» белгилерге окыйды. Сол мектеб белгили летчик, Совет Союзынынъ Баьтири И.Полбиннинъ атын юритеди. Бу мектебте Мухаммад английс тилин терен уьйренеди. 2016-ншы йылдынъ февраль айында английс тилиннен озган олимпиада да катнасып, Мухаммад уьстинликке етисти. Кишкей заманнан алып Мухаммад Суюндиков спорттынъ юзуьв кеби мен кызыксынады.

Атасы ман тете-Мухаммадтынъ уьстинликлерине бек куьезленедилер уьйинде айырым уьндирик этип, онынъ баргыларын аявлап саклайдылар. Мунда – коьплеген Сый грамоталар эм медальлери. 2014-нши йылда

юзуьв бойынша озган базласта Мухаммад экинши орынга тийисли болган.

– Окувдан заманларымда топ теппеге суьемен, энъ суьйикли телеберуьвим «Меним планетам» деген каналда «Дуныядынъ 10 энъ де кавыфлы айванлары», а аьдет ойынлардан тыгылмак ойнамага суьемен, - деди оьз хабарласувында бебе-

– Ногай тилин суьйип сени ким уьйретеди? - деген соравды да бердим.

- Атам ман тетем ногай тилинъди, аьдетлеринъди кайда болсанъ да мутпа деп эсиме салып турадылар.

Тыншаюв куьнлер келгенлей, тувган авылым Карагаска кайтаман эм, бириншилей, атам Джамалдин ман ата-бабаларымыз койылган мезарды барып коьремиз. Бу куьнлерде атам ман аьел теретуьзеятырмыз, етинши атама дейим билмеге суьемен, деди Мухаммад.

Мухаммадтынъ кишкей иниси де бар. Ол – Махди, ога – эки яс. Джамалдин-атасы Аминат-тетеси уныкларына бек куьезленедилер.

Мен Суюндиковлардынъ аьелине ден савлык, наьсип эм уныкларынынъ тойларын коьргендей куьнди Кудай берсин! – деп айтпага суьемен.

Н.Зарманбетова. Карагас авылы. Суьвретте:

М.Суюндиков.

Тынышлы яшавга йол салып

Бабаюрт районында администрациядынъ ис куьби мен, РФ МВД-дынъ Бабаюрт районы бойынша боьлиги мен алдын экстремизм йолына туьскен аьдемлердинъ аьел агзалары ман, тул хатынлары ман йолыгыс озгарылды. Шаралар Бабаюрт районынынъ Бабаюрт, Геметюбе, Татаюрт, Первомайское авылларында уйгынланып оьттилер. Олар экстремизм йолына туьскенлерди тынышлы яшавга кайтарув эм олардынъ аьел-уьйшиликтеги маьселелерин шешуьв, ярдамласув, олар ман профилактикалык хабарласувлар юритуьв мырадта уйгынланган эди. Район администрациясынынъ спорт, маданият, яслар ислери бойынша боьлигининъ басшысы, ис куьбининъ етекшиси, И.Абдуразаковтынъ соьзлери мен, законсыз савыт-садаклы туьркимлер агзаларынынъ ювыклары ман катнаскан балалардынь тербиялавы айырым тергевде болмага тийисли.

дыкы» дегенге боьлмеге ярамайды. Балала- ыхтыяр саклав органлары ягыннан олардынь эм осалларды оькпелетпеске, аьдемлерге рымызды коршалав, экстремизм эм радикализмге карсы этуьв мырадта опека органларынынъ ваькиллерининъ ортакшылык этуьви мен анълатув исин юритпеге, колайсыз яшаган аьеллерде, ис борышын толтырувда янын курман эткен куллыкшыларынынъ аьеллеринде йыйы болмага, олардынъ, маьселелери мен, яшав аьллери мен кызыксынмага керек, – деди И.Абдуразаков.

«Бабаюртовский Шарада район» МР-нынъ Антитеррористлик комиссиясынынъ ведущий специалистлери, РФ МВД Бабаюрт районы бойынша боьлигининъ куллыкшылары, СМИ эм ямагат ваькиллери ортакшылык эттилер. Йыйылганлар туьрли соравларды карадылар. Законсыз савыт-садаклы туьркимлер агзаларынынъ

аьеллери дайымлык тергелуьви, авылдасларынынъ эм авыл яшавшыларынынъ оларга каравы акында айттылар. Олар ыхтыярлык темасы бойынша кызыксынатаган соравларын бердилер, дин акында хабарладылар.

ши орынга тийисли

- Экстремизм эм дин бир-бириси мен келисли тувыл. Район яшавшыларымыз экстремизм эм терроризмге кайзаманда да карсы болып келген. Суьйим, аьдиллик эм саваплык – шынты бусырман аьдемнинъ шакырувы, – деди тул хатынлардынъ бириси оьз соьйлевинде.

Йолыгыста онынъ ойы ман баьри йыйылганлар да разы болдылар.

– Буьгуьн биз балаларымызды баьри зыян аькелетаган яман ислерден коршалаймыз. Оларды намазга, мектебте ийги окы-

- Аьеллерди «оьзинъдики» эм «баска- тул хатынлары сырасыннан кыскаяклылар мага, ясуьйкенлерди сыйламага, кишкей тынышлык эм яхшылыклар аькелмеге уьйретемиз, - деди экинши болып соьйлеген тул хатынлардынъ бириси.

> Бабаюрт районында экстремизм эм терроризм идеологияларынынъ алдын шалув мырадта сондай йолыгыслар Антитеррористлик комиссия аппаратынынъ агзалары ман йыйы озгарылады. Буьгуьнлерде Бабаюрт районында законсыз савыт-садаклы туьркимлерининъ оьлтирилген агзаларынынъ бес хатыны, Сирия Республикасында юрген согыста катнасувшылардынъ эки хатынлары, законсыз савыт-садаклы туьркимлерининъ суд кесилген агзаларынынъ бес хатынлары яшайдылар.

> «Бабаюртовский район» МО администрациясынынъ пресс-службасы.

ЮРЕК ДЕРТИ

Мутылган эм тасланган

Биревлер бу дуныяда оьзлерининъ онъып яшавы акында ойлап, халктынъ бактысына «дал хайыр» болып юредилер. Баскалар халктынъ яшавында болган оьзгерислерди юрегине ювык алып, халкынынъ культурасынынъ оърленуъвине косым этедилер. Сондай аъдемлер яшавда тийисли ыз да калдырадылар. Сондай аьдемлердинъ сырасына мен ногай шаири, бирге окыган досым Гамзат Аджигельдиевти киргистемен.

Шаирдинъ яшавы онъмады, кыска болды. Биз онынъ язганларын суьйип окыймыз. Баска халклар Гамзат Аджигельдиевтей аьдемлерине эстеликлер саладылар, олардынъ тувган куьнлеринде литература шаралар, йолыгыслар озгарадылар. Бизим халкта миллетининъ культурасын оьрлендиргенлерге тийисли эс этилмейди, баьримиз де «мен сага тиймейим, сен мага тийме» деп яшай беремиз. Сонынъ уьшин де бир халктынъ арасында да сыйымыз йок. Сонынъ уьшин де бизди кайда да шет кагадылар. Биз увак, кызганыш, бир заман атыданы яйылган куышли халк аьли бажарымсызлар куьбине айланганмыз.

Ногай шаири Куруптурсун Бариев пен бирге (яткан ери ярык болсын) Гамзат Аджигельдиевтинъ камырына барган эдик. Оьлик Батыр-Мурза авыл касында. Гамзаттынъ камырын биз тегеран, авыл яшавшысынынъ коьмеги мен таптык. Камыр ер мен тегис болган, сындагы язувларды аьдем окып болмайды, арыплардынъ коьбиси тайыпты.

К.Бариевтинъ соъзлери мен айтканда:

Тереклиден коьп шакырым эректе Карсы болдым уьйкен ногай оьликке. Еллер ялап, тегислепти камырын, Ямгыр йылап, эгитипти сынларын. Коьп ойландым сол оьликтинъ касында, Токтап-токтап аьр камырдынъ басында. Мага коьре, куьрсиндилер коьринде

«Тасландык, – деп, – бу куьннинъ куьнинде. Сында, неге де, Юсупов Гамзат деп язувлы, биз оны Аджигельдиев деп билемиз. Ярамайды эдиме шаирдинъ камырында бюст пан бирге кишкей постамент ясамага. Кайда Ногай район администрациясы? Кайда Ногай районнынъ мактавлы аьдемлери?

> 3.ШУГАИПОВ. А-Невская авылы.

ЯСУЬЙКЕН СОЬЗИ

Тийисли сый этилсе экен

Биз – 30-40-ншы йыллардынъ балалары. Бала, яслык шакларымыз элимизде кыйынлы заманларга келдилер. Басларымыздан ашлык-яланъашлыкты да оьткергенмиз. Айлак яслай биз оьзимизди авыр куллыкларда сынадык. Сол йылларда баьри куллык та кол ман, оьз куьшимиз бен этилетаган эди. Бизге исси яз да, сувык кыс та буршавлык бермеген. Сол явын-шашынларда да кырларда куллыклар токтамадылар. Тамагымызга тойып ас ашамасак та, уьстимизде йылы кийимимиз болмаса да, керек заманларда элимиз уьшин, яшавды ийги якка онълар уьшин бир затты да аямадык. Сол бизим оьткен яшав йолымыз акында бизим билимли поэтимиз Гамзат Аджигельдиев булай язган:

«Биз санадык яшавдагы куьнлерди,

сол куынлерден коырген затлар коып эди.

Биз коьргенмиз сувык деген туьнлерди, сол сувыкка ябув коьк эди...»

Согыстан сонъгы йыллар бизим наьсипли бала, яслык шакларымызга тартув болды демеге боламыз. Биз – аьли сыйлы согыс ветеранлардынъ ызын басып келген несилдинъ аьдемлери. Бизге тийисли маьне берип караганын

Сыйлы медицина, социаллык коршалав тармагынынъ куллыкшылары эм район ямагаты, 30-40-ншы йылларда тувган аьдемлерге оьрмет эткенинъизди тилеймен. Сизинъ алдынъызда – аз кыйынлыкларды коьрмеген, эсли аьдемлер. Сизинъ буьгуьнги келеектегинъиз уьшин оьз уьлислерин коскан аьдемлер сизинъ колтыклавынъызда керексинедилер.

Ш.АДЖИБАЕВ,

ис ветераны. Терекли-Мектеб авылы. РАЙОН ПРОКУРАТУРАСЫ

Правойорыклар бузылмага керек тувыл

Прокурордынъ анълатувына коьре, кыянатлыкларды эсаптан эм регистрациядан тыгып калдырув гражданлардынъ законлы кызыксынувларын эм ыхтыярларын бузады. Россия МВД Ногай районы бойынша иш ислер боьлигининъ кыянатлыклар акында билдируьвлерди алув, регистрациялав эм ашув бойынша ислерди район прокуратурасы тергейди. Бу тергев йосыгы прокуратура органларынынъ аьрекетининъ приоритетли йолларынынъ бириси болады. Эгер иш ислер боьлиги кыянатлыкты регистрацияламаса, сол кыянатлык бойынша ис юритилмейди, кыянатлык эткенлерди излев бойынша куллык этилмейди, уголовлык иси ашылмайды, соьйтип, кыянатлык ашылынмай калады.

Кыянатлыкларды эсаптан эм регистрациядан тыгып акалувдынъ йосыклары туьрли болады – кыянатлык акында билдируьв алынмайды, регистрацияланмайды, кыянатлык акында билдируьв баска органга йибериледи,

уголовлык исин ашувга ыхтыяр берилмейди. Прокуратура органларынынъ бас борышлары деп сондай правобузувларды аянлав, оларды тергев, куьнали куллыкшыларды дембиге йолыктырув, правосаклав органларынынъ етекшилерине правобузувларды тайдырув акында коьрсетуьв этуьв, тергев материалларды Россия СУ Следственный комитетининъ органларына аьли де тергевлер этуьв уьшин йиберуьв деп саналады. РФ УПК 144 статьясынынъ 2-нши кесегине коъре, дознаватель, дознание органы, следователь этилинген яде этилинеек кыянатлык акында билдируьвди алмага, тергемеге керек эм уьш куьн бойынша тийисли карар алмага керек. Керек болса бу болжал он куьнге дейим созылады. РФ УПК 145 статьясына коьре, дознание органы, дознаватель яде следователь тоьмендеги токтаслардынъ ишиннен бир токтас алмага керек - уголовлык исин ашув акында ыхтыяр беруьв, уголовлык исин ашувга ыхтыяр бермев, билдируьвди баска органга йиберуьв. Солай ок билдируьв берген аьдем алынган карар акында билмеге керек, ама гражданлардынъ, организациялардынъ ыхтыярлары эм кызыксынувлары коршаланмайтаган заманлар бола-ДЫ

2016-ншы йылдынъ ишинде Ногай районынынъ прокуратурасы иш ислер боьлигининъ куллыкшыларын тергев юриткен заманда, 2 правобузувлар аянланган, аьлиги законодательстводы бузувларын тайдырувга 1 коьрсетуьв этилинген, тергев бойынша бир правосаклав органларынынъ куллыкшысы нызам яваплыкка тартылган.

Эгер гражданлар заманында прокуратурага билдирсе, кыянатлык акында билдируьвлерди эсаптан эм регистрациядан тыгып калдырув ислер болмас эди. Сондай аьризелер мен район прокуратурасына тоьмендеги адреси бойынша келмеге боласыз: Терекли-Мектеб авылы, Карл Маркс орамы, 32, телефон – 8(8872)55-33-46.

Халк савлыгы таьмекиден саклансын

Прокурордынъ анълатувы ман, «Гражданлардынъ савлыгын тоьгеректеги таьмеки туьтининнен эм таьмеки тартувдынь сырагыларыннан саклав акында» РФ Федераллык законы ман кеписте тоьменлеги аьпле таьмеки тартпага ярамайды:

- билим, медицина, реабилитация, санаториякурорт организациялардынъ, маданият эм спорт учреждениелердинъ ерлеринде эм меканларында;
- узак ерге юретаган поездлерде, кемелерде пассажирлерди тасув бойынша буйымлар ман аьжетсизлев мезгилинде;
- авада ушатаган коьликлерде, баьри кеп ямагат коьликлеринде, темир йол вокзаллар, автовокзаллар, аэропорт, метрополитенлер станциялар меканларына киретаган ерлерден 15 метрден кем тувыл ашык ава астындагы ерлерде, солай ок метрополитенлер, темир йол вокзаллар, автовокзаллар, аэропортлар меканларында;
- уьйшиликтеги буйымлар, гостиница буйымлар, кесек болжалга ерлестируьв

эм яшав ман байланыслы буйымлар беруьвге эсапланган меканларда;

- уьйшиликтеги буйымлар, савда, ямагат тамакланув буйымлар беруьвге эсапланган меканларда, рыноклар меканларында, стационарлы тувыл савда объектлерде;
- социаллык службалар меканларында;
- патшалык власть эм ерли самоуправление органлары ерлестирилген мекан-
- меканларда уйгынланган ис орынларда эм ис зона-
- лифтлерде эм коьп квартиралы уьйлердинъ ор- так пайдаланув меканларында;
- пассажирлерди олтыртувга-туьсируьвге кулланылатаган пассажирлер платформаларында, сонынъ ишинде калага ювык районларды аьжетсизлейтаган (пригородный) поездлерде;
- автозаправка станция-

Законга коьре муьлкмекан иелери яде олардынъ тапшырмасы бойынша ислейтаганлар таьмеки тартув уьшин яде коьп квартиралы уьйлердинъ вентиляция системасы ман яракланган ортак пайдаланув айырым ерлерди белгилемеге борышлылар.

Таьмеки тартпага ярамайтаган ерлерди, меканларды эм объектлерди белгилев уьшин РФ Савлык саклав Министерствосынынъ буйрыгы ман (12.05.2014 г. № 214н) беркитилген талаплавлар салынган айырым белги ерлестирилмеге керек.

Закон ман белгиленген айырым ерлерде эм объектлерде таьмеки тартканы уьшин РФ-нынъ административлик правобузувлар акында кодексининъ (КоАП РФ) 6.24 статьясы бойынша гражданлар административли яваплыкка (штраф тоьлевге) тартыладылар. Ис орындагы аьдем йога-

рыда белгиленген талаплавларды толтырмаганы уьшин, солай ок оьз аьрекетин бардырувга кулланылатаган ерлерде эм меканларда тоьгеректеги таьмеки туьтининнен эм таьмеки тартув ман байланыслы сырагылардан гражданлардынъ савлыгын саклав тармагында законодательство нормаларын тутувга тергев йоклыгы уьшин РФ КоАП 6.25 статьясы бойынша штраф тоьлев мен административлик яваплылыкка тартылув токтастырылган.

Белгиленген правобузувлар уьшин куьналилерди яваплыкка тартпага ыхтыяры бар тоьмендеги органларда: Роспотребнадзор, от туьсуьвге карсы надзор органлары, иш ислер органлары (КоАП РФ 6,24 статьясы бойынша ямагат ерлерде болган административлик правобузувлар кесегинде), баьри кеп коьликлерде коьлик надзор органлары, РФ субъектлерининъ регионаллык патшалык турак уьйлер мен байланыслы тергев юритетаган толтырувшы власть органлары (лифтлерде эм коьп квартиралы уьйлердинъ ортак кулланув меканларында таьмеки тартув ман байланыслы кесегинде, Санкт-Петербургта ол – СПб Госжилинспекция), медицина тармагында тергев салув органлары, ыхтыярлар бузылув фактлар акында билдируьвлер мен йогарыда белгиленген органларга бармага

Законды тутув керек

Дагестан прокурорынынъ «Коьлем информационлык амаллары ман биргелесте аьрекетлев акында» буйрыгынынъ 4-нши пунктын толтырув ниет пен 2016-ншы йылдынъ июнь айында район прокуратурасы ман «Интернет» тармагында азарт ойынларын озгарув акында билдируьв яйылувы аянланган деп билдиремиз.

«Билдируьв, информационлык технологиялар акында, билдируьвди коршалав акында» Федераллык законы ман келисте согысты, дин душпанлыкты таралтув билдируьвлер тыйылган, сондай билдируьвлерди интернет-казино сайтларды доментаралтув уьшин уголовлык эм административли яваплыкка аьдемлер тартыладылар. «Интернет» тармагы ман пайдаланып, азартлы ойынларды уйгынлав эм озгарув уьшин административли эм уголовлык яваплык коьриледи.

Аянланган правобузувларга коьре, район прокуроры ман Ногай район судына 10 аьризе йиберилген. Олар азартлы ойынларды озгарув акында интернет-сайтларда билдирмеге ярамайды деп белгилейдилер,

ный атлардынъ, Россияда тыйылган билдируьвлер бар сайтларды аянлап болатаган тармак адреслердинъ Биргелес реестрине киргистилгенин белгилейди.

2016-ншы йылдынъ 7-нши июлинде Ногай район судынынъ карары ман прокурордынъ аьризелери кабыл этилген.

А.ДИЛЬМАНБЕТОВ,

прокурорынынъ куллыгын юритуьвши юстициядынъ киши советниги.

БИЛДИРУЬВЛЕР

ЭС ЭТИНЪИЗ: КОНКУРСЛАР

СМИ тармагында

Быйыл, 2016-ншы йылда, Дагестан Республика Аькимбасынынъ грантларына проектлер конкурсы озгарылады.

Дагестан Республика Аькимбасынынъ Указы ман (14.06.2016 й., № 218) коьлем информация амаллар (СМИ) тармагында ДР Аькимбасынынъ тоьмендеги грантлары токтастырылган:

- 250 мынъ маьнеттен 2 грант - миллет тиллерде республикалык коьлем информация амалларынынъ журналистлерининъ яратувшылык проектлерин яклавга;
- 200 мынъ маьнеттен 2 грант «Интернет» информация-телекоммуникациялык сетьте Дагестан Республикасынынъ коърнекли келлевге эм кенъ таралтувга каратылган проектлерди яшавга шыгарувга;
- 300 мынъ маьнеттен 2
   грант журналистлердинъ инновация темасына проектлерин яклавга;
- 300 мынъ маьнетлик 1
   грант ясларда маданиятты тербиялавга каратылган

яратувшылык проектлерди яклавга;

- 450 мынъ маьнетлик
   1 грант экстремизм идеологиясын эм практикасын таралтувдынъ социаллык кавыфлыгын анълатувга каратылган бир неше телеберуьвлер туьзуьвге;
- 500 мынъ маьнеттен 2
   грант социаллык маьнели тематикага теле-эм видеороликлерди аьзирлевге эм ерлестируьвге.

Баьриси – 2750000 маьнет эсабында 10 грант.

Конкурс аьллери акында билдируьв ДР Баспа эм информация министерствосынынъ официаллык сайтында «Документлер/ Конкурслар, грантлар» боьлигинде ерлестирилген: http://www.rdpress.ru.

Конкурска документлер ДР Баспа эм информация министерствосында тоьмендеги адрес бойынша алынады: Дагестан Республикасы, Махачкала каласы, Насрутдинов пр., 1 а.

Заявка эм тийисли документлер 2016-ншы йылдынъ 16-ншы сентябрине дейим берилмеге керек.

Катнаспага шакырамыз

2016-ншы йылда ДР-да терроризм идеологиясына карсы аьрекет этуьвдинъ комплексли программасы» ДР-нынъ патшалык программасын яшавга шыгарув мырадта экстремизм эм терроризмге карсы аьрекет этуьвге эм олардынъ алдын шалувга каратылган информациялык проектлерди яклав уьшин ДР Баспа эм информация министерствосынынъ грантларына конкурс озгарылады.

Конкурста ДР еринде аьрекет этетаган физический эм юридический инсанлар катнаспага боладылар.

Грантлардынъ ортак кадери – 2200 мынъ маьнет, 200 мынъ маьнет.

Конкурска йиберилген ислерге ДР Баспа эм инфор-

мация министерствосыннан, толтырувшы власть органлар – Программа толтырувшыларыннан, СМИ специалистлериннен ваькиллер, солай ок ямагат ваькиллери баа берееклер.

Грантлар акында Положение эм керекли документлер кеплери ДР Баспа эм информация министерствосынынь сайтында ерлестирилген: www.rdpress.ru.

Конкурста катнасувга заявкалар 2016-ншы йылдынъ 15-нши сентябрине дейим йибериледи: электрон кебинде infocultetntr@ctntr@gmail. сом_ электрон почтасынынъ адресине яде тоьмендеги адрес бойынша — Махачкала, Даниялов (Марков) орамы, 7. Тел.: 8(963) 418-72-51.

ОБЪЯВЛЕНИЕ

о проведении конкурса на замещение вакантной должности директора муниципального казенного общеобразовательного учрежденя администрации МО «Ногайский район» «Терекли-Мектебская средняя общеобразовательная школа имени Кадрии»

Администрация МО «Ногайский район» объявляет конкурс на замещение вакантной должности директора казенного образовательного учреждения администрации МО «Ногайский район» «Терекли-Мектебская средняя общеобразовательная школа имени Кадрии».

Конкурс проводится в соответствии с постановлением и.о. Главы администрации МО «Ногайский район» от 22 июня 2016 г №166 «О проведении конкурса на замещение вакантных должностей руководителей муниципальных общеобразовательных учреждений администрации МО «Ногайский район».

(Положение размещено на сайте администрации и отдела образования МО «Ногайский район»).

К претенденту на замещение указанной должности предъявляются следующие требования:

- наличие высшего профессионального образования по направлениям подготовки «Государственное и муниципальное управление», «Менеджмент», «Управление персоналом» и стажа работы на педагогических должностях не менее 5 лет или высшего профессионального образования и дополнительного профессионального образования в области государственного и муниципального управления или менеджмента и экономики и стажа работы на педагогических или руководящих должностях не менее 5 лет;
- прошедшие соответствующую аттестацию, установленную законодательством Российской Федерации в сфере образования.

Ознакомление с условиями конкурса, консультации по подготовке документов, прием документов, выдача бланков заявления и анкеты для заполнения, осуществляются по адресу: с.Терекли-Мектеб, ул. К.Маркса, 15 Контактное лицо — Отарова Ирина Мусаевна, главный специалист по муниципальной службе и кадрам, секретарь конкурсной комиссии, тел. 8(8722)553331

Прием документов с 15.08. по 25.08.2016г.

Для участия в конкурсе Кандидат представляет по вышеуказанному адресу секретарю Конкурсной комиссии за 10 дней до заседания комиссии следующие документы:

- заявление установленной формы (бланк выдается в управлении образования);
  - копию паспорта или документа, удостоверяюще-

В рамках реализации приоритетного проекта развития РД « Человеческий капитал» и обеспечения временной занятости молодежи на летний период Центр занятости населения в МО «Ногайский район» информирует о наборе работников в АО «Артвин» в г. Севастополь на временные сельскохозяйственные работы по уборке урожая и обработке винограда с августа по сентябрь 2016 года.

Условия работы: оформляется трудовой договор, предоставляется полный социальный пакет, 40 часов работы в неделю, трансфер в Республику Крым, питание и жилье обеспечивается работодателем.

По всем вопросам обращаться по адресу: с. *Терекли- Мектеб, ул. Карла Маркса, 25*.

По тел.: 8(256) 21-3-08 89282433229.

- го личность (оригиналы соответствующих документов предъявляются в комиссию лично);
- копии документов о профессиональном образовании, при наличии о дополнительном образовании, повышении квалификации, присвоении ученых степеней и званий, заверенные службой кадров по месту работы или нотариально;
- копию трудовой книжки, заверенную службой кадров по месту работы или нотариально;
- справку о наличии (отсутствии) судимости, в том числе погашенной и снятой, и (или) факта уголовного преследования либо о прекращении уголовного преследования;
- анкету установленного образца, заполненную собственноручно;
- заявление согласие на обработку персональных данных (бланк выдается в управлении образования);
- медицинскую справку установленной законодательством формы;
- заверенную собственноручно программу развития образовательного учреждения на ближайшие 5 лет.

Программа должна содержать следующие разделы:

- информационно-аналитическая справка об общеобразовательном учреждении;
  - цели и задачи Программы;
- описание ожидаемых результатов реализации Программы, количественные и качественные показатели;
- план-график программных мер, действий, мероприятий, обеспечивающих развитие образовательного учреждения;
  - приложения к программе (при необходимости);

Список кандидатов, допущенных к участию в конкурсе, утверждается учредителем учреждения, организатором конкурса в течение 3 календарных дней со дня следующего за днем окончания приема документов и размещается на сайте администрации МО «Ногайский район». Решение организатора конкурса о допуске или об отказе в допуске доводится до кандидата в письменной форме.

Конкурс состоится 6 сентября 2016года .в 14-00 ч. в зале заседаний администрации муниципального образования «Ногайский район», расположенном по адресу: с.Терекли-Мектеб, ул. К.Маркса,15.

ГРАФИК

предоставления государственных услуг населению

- По линии ИЦ (выдача справок по судимостям, архивных справок, а также необходимых документов по реабилитации жертв политических репрессий), (ответственный Эракаев С.С.) с 09 до 17 часов понедельник, вторник, среда, четверг, пятница.
- По линии лицензионно-разрешительной работы (ответственный Кулунчаков З.Я.) с 09 до 17 часов, вторник, четверг, пятница, с 09 до 12 часов суббота.
- По добровольному дактилоскопированию граждан (ответственный Эракаев С.С.) с 09 до 17 часов понедельник, вторник, среда, четверг, пятница.

Врио начальника майор полиции

А.И. Койлубаев.

Карасу авыл яшавшысы Солтанбий Курманалиевич Маушевке 12-нши августта 60 яска толаягы ман Ян кардаш деп суьемиз, Аданас деп сыйлаймыз. Алпыс йыллык мерекенъ Эки кере айлансын. Мерекенъ мен кутлайык деп, Тувганларынъ асыксын Коынъилинъе еткендей Ийги соьзлер айтылсын. Кутлавшылар: иниси Солтан-Мурат, карындаслары Равхан, Роза, Райхан, Авархан.

Сведения о численности муниципальных служащих по МО СП «село Червленные Буруны» и фактических затраты на их содержание за I-II квартал 2016 года

Nº	Наименование должности	К-во	за 1 квартал	за 2 квартал
1	Глава МО	1	70092	140184
2	секретарь	1	55677	111354
	всего:	2	125769	251538

Глава МО СП «село Червленные Буруны»

Аманов А.С.

Билдируьв

2016-ншы йылда К.Кидирниязов атындагы Карагас орта школасы ман Адилхан Зиядинович Кургановтынъ атына берилген орта билим акында 00518001244716 номерли аттестат куышиннен тайган деп эсапламак.

«Ногайский район» МО администрациясы Феруза Курманалиевна Дикиновага «Ногайское лесничество» ГКУ етекшисине суьйикли

АЫПТЕСИ

дуныядан тайганы ман байланыста каты кайгырувын билдиреди, ога эм кардаш-тувганларына бассавлык йорайды.

АДАБИАТ МАДАНИЯТ

ШАИР Г.БЕКМУРАТОВАДЫНЪ ТУВГАН КУЬНИ БЕЛГИЛЕНДИ

«Шоьлим меним – аьдуьвленген бесигим»

«Аьдемнинъ яшавында зегенлик уяланса, ол оькиметтинъ оьлшеми, яшайтаган халклардынъ саны акында сорамайды. Сол болымлык – Аллахтынъ аьдемге берген савгасы. Ол айындырыктынъ яркынындай, сувдан анъкыган шоьлге куйып бирден ямгыр явгандай, аьдемнинъ дуныясын эс этпестен бийлейди», – деп язган Кавказдынъ ХХ оьмирининъ атаклы шаири Расул Гамзатов. Сол соьзлерге шайыт этип шаир, «Шоьл тавысы» газетасынынъ журналисти Гульфира Бекмуратовадынъ (суъвретте) янъыларда «Меним дуныям» деп аталып шыккан китабиндеги ятлавлардынъ бирисиннен бир кесекти келтиргим келеди:

Меним дуныям –

Данъкы арткан Ногайым,

Шебер соьзли,

Арслан юрекли йыравлар.

Меним дуныям –

Кенъ яйылган данъылым,

Эркин аккан

Сербет сувлы йылгалар.

Муннан алдын да Гульфира-калемдасымыздынъ газетамыздынъ бетлеринде шыккан ятлавлары окувшыларымыздынъ эслеринде калган болар. «Меним дуныям» деген шыгармасындагы ятлавларында Бекмуратова тувган шоьлине, онынъ аьдемлерине, анасына уьйкен суъйим сезимлерин коърсетеди, ол «Ногайынынъ кыпшак кызы» экени акында оьктемлик пен айтады:

Ата юртым –

Уллы меним кыпшагым,

Авылымда

Янып турган ошагым.

Юйрик атлар

Шабадылар шоьлимде,

Суьюв йырлар

Занъырайды коьнъилде.

Шаир Гульфира Бекмуратова — Уьйсалган авылыннан, орта школады Орта-Тоьбеде кутылган. Ол бала шагыннан алып секретари.

ногай эм орыс тиллеринде ятлавлар язып баслаган, «Бузылган куьзги», «Меним дуныям» деген ятлавлар йыйынтыкларынынъ авторы. Орыс тилине Расул Гамзатовтынъ, Гамзат Цадасадынъ, Магомед Ахмедовтынъ, Агния Бартодынъ ятлавларын коьширген.

Эки йыл артта Дагестан Республикасынынъ «Еннет аналардынъ аякларынынъ астында» деген поэзия конкурсында «Анадынъ кайгысы» деген балладасы уышин, Гульфира биринши орынга тийисли болган.

Шаирдинъ янъы китаби ногай эм орыс тиллеринде язылган ятлавлардан кеплестирилген. Ятлавларынынъ туып маьнеси этип аьдем янынынъ ярасыклыгын, аьдемнинъ табиат пан байланыслыгын, соны ман бирге, аьдем янын наслайтаган намартлыкты, куыншиликти, саткыншылыкты коърсетпеге шалысады. Аьр бир соьзин шаир юрегиннен оъткерип, оьз сезимлерин окувшыга еткермеге, аьдем бу дуныяда яшаганша, тоьгерекке оьзининъ йылувын, ян саьвлелерин шашпага тийисли дегенди айтпага суьетаганы сезиледи.

Мен Гульфира ман таныс тувылман, оны ман олтырып соьйлеспегенмен. Соннан себеп, шаирдинъ келеектеги уьмитлери, не заттынъ уьстинде куллык этетаганы акында айтаялмайман. Сонынъ уьшин де калемдасым «Ногай давысына» янъы шыккан китабин йиберип, сол янъылыкты газетамыздынъ окувшыларына еткергенимизди суьетаганын анъладым. Йыйынтыкка кирген ятлавларды тизип айтпай, олардан бир неше сыдыра келтирсек, окувшы Гульфира сонъгы заманларда кайдай ятлавлар язатаганын анълаяк. Аьдеттегинше, шаирдинъ яратувшылыгынынъ аслам кесеги суьйим сезимине багысланганын сезесинъ. Мине кайтип язады шаир «Кешир мени» деген ятлавында:

Кешир мени, суьюв калса явапсыз, Кешип кетсем, дуныядан тас болып. Кешир мени, тек яша сен азапсыз, Мен келермен кыс куьнинде яз болып. Кешир мени...

Сол ятлав ман эжуьвлескендей болып, «Бузылган куьзги» деген ятлав да язылганын анълайсынъ. Шаирдинъ коьнъилин явапсыз калган суьйим сезими оькиниш тувдыратаганы акында бир неше ятлавда коьрсетилген. Яны заркылып, суьйимди саклайтаганы акында «Бузылган куьзги» деген ятлавында шаир булай язган:

Бузылган суьювдинъ

Изледим язлыгын,

Кысларын, шиллесин изледим.

Суслы юзинъе

Суьринди коьзлерим, Бузылган куьзгиге

Усады юрегим.

Гульфирадынъ яшавы энди де алдыда, язылаяк ятлавлары да алдыда. Биз оны янъы шыккан китаби мен кутлаймыз. Оьнершилигининъ оърленгенин сагынамыз.

т.дышекова.

«Ногай давысы» газетасынынъ яваплы секретари. «ЦАМАУРИ» ФЕСТИВАЛИНДЕ

«Айланай» ансамбли – конак эсабында

Тав йоллары бойынша коьп автомобильлер барады. Аьдетке кирген «Цамаури» фестивалине элимиздинъ туьрли муьйислериннен конаклар асыгадылар. Быйыл байрам Тавлар йылына эм Тлярата районынынъ 90 йыллыгына багысланып оьтеди.

Конакларды туьрли миллет аслардан ийилген столлары ман он алты майдан куьтеди. Миллет асханасы — халк яратувшылыгынынъ таралтувдынъ, яс несилди Дагестан халкларынынъ маданиятына эм аьдетйорыкларына бавлавдынъ бас белгилерининъ бириси. Соны уьшин республика етекшиси Рамазан Абдулатиповты тувган еринде тазаланып кувырылган сулыдан этилинген бурынгы авар ишимлиги мен йолыктылар.

26-ншы июльде Махачкалада Дагестан Республикасынынъ Конституция куьнине багысланган уьйкен байрам болып оьтти. Сол байрамда баска ерлерде халкымыздынъ атын айттырган «Айланай» ансамбли де ортакшылык этти. Орыс театрынынъ алдында болган уьйкен концертте оьнерли кызларымыз Альмира Тунгатарова, Аида Атангулова, Мадина Нургишиева, Айгуль Эдильбаева, Луиза Аблезова «Янбийкеш» биювин усташа бийип, каравшылар ягыннан коьп карс кагувларга тийисли болдылар.

исли болдылар. 27-нши июльде «Айланай» ансамбли Тлярата районына карап йол алды. Мунда, бийик тавлар еринде, 2013-нши йылдан алып «Цамаури» деп халк маданиятынынъ аьдетли фестивали озгарылады. Бизим «Айланай» ансамбли онда йылда да шакырылады, эм буйыл да сол шарада сыйлы

конак эсабында ортакшылык этти.

Мине биз тав йоллары ман барамыз: терезеден карасанъ, тоьменде Койсу йылга шувлап агады, бийик тавлар, керемет табиат сукландырады. Бизди Кособ авыл етекшиси конак этип алды: кой сойып, оьзлерининъ миллет асларын таттырды, эки шарлаклы уьйинде кондырды.

Танъда 5 саьатте фестиваль озгарылаяк Цамаури авылына йол алдык. Мунда сол куынге савлай Дагестаннан, Москва, Ростов калаларыннан, Ставрополь крайыннан, Кабардино-Балкариядан ансамбльлер келгенлер. Тавдынъ тоьбесинде ыспайы этилинип ярастырылган эм ярасыкландырылган кенъ майданда йыйылган коьп халк республикамыздынъ етекшиси Р.Абдулатиповтынъ келуьвин карап турылар: туман болганга, вертолет

Байрам 11 саьатте басланды. Биревлер бизди Дагестаннан экенимизди билмей, тамашага калып, сейирсиндилер. Коып аьдемлерден биз сол куын ийги мактав соьзлерге, сукланувга тийисли болдык.

Фестиваль Халклар ара татымлык, дослык катнаслар тувдырып, йогары коьнъил коьтерилисте оьтти. Мунда биз келген коллективлер мен таныстык, йылы аьлде аьллестик эм, юрек тоърлеримиз ийги сезимлер мен бийленип, тувган еримизге кайттык. Бизди заълимдей ерге дейим, бизим шоълге тавдан салам айтып, йолга салдылар.

Тувган еримизге келгенде, конакта аьруьв, ама уьйде оннан да ийги дегенлей, кенъ тоьселип, яйрап яткан шоьлимизден артык ер йок деген ойга келдик баьримиз де.

Н.МУТАЛЛАПОВА,

РФ эм ДР ат казанган маданият куллыкшысы.

2016-ншы йыл – ДАГЕСТАНДА ТАВЛАР ЙЫЛЫ

Ярасык ерлерде болдылар

«Кавказ: асабалык» тарихлик яслар форумы оьз аьрекетин оьткен айдынъ ызында Карабудахкент районынынъ «Карлыгаш» Балалар савлык беркитуьв билимлендируьв лагерь негизинде баслады. Форумнынъ уйгынлавшысы – Дагестан регионаллык ямагат организация «Гражданлар ямагатлыгынынъ оьрленуьв ассамблея-

сы». Мунда патшалык эм патшалык болмаган яслар учреждениелердинъ 120 ваькили эм Россия Федерациясынынъ кырк субъектлериннен толтырувшы власть органларынынъ специалистлери ортакшылык эттилер.

Янтыларда форум катнасувшылары Гуниб авылында болдылар. Бас деп конаклар Гунибтинъ орта-

лыгында орынласкан «Ак турналар» эстелигине бардылар. Мунда олар уллы дагестан поэти Расул Гамзатовтынъ соъзлерине язылган «Ак турналар» йырын йырладылар.

Оннан сонъ форум катнасувшылары Йогарыдагы Гунибке де коьтерилдилер. Мунда олар Патшадынъ майданына бардылар. Белгили болганлай, 1871-нши йылда император 2-нши Александр Кавказда кыдырып юргенде Йогарыдагы Гунибке токтаган, ас ашаган. Гуниб район администрациясынынъ маданият, спорт, яслар политикасы боьлигининъ етекшисининъ орынбасары Муртазали Магомедов императордынъ ашаган еринде олтыргышларга деп казылган ерлерди коър-

сетти. Тагы да ол Патшалык майданнан узак болмай орынласкан Имам Шамильдинъ эткен кенъеслери оьтетаган ер акында айтты. Тагы да форум катнасувшылары Гунибтеги уылке танув музейге бардылар, «Йогарыдагы Гуниб» деп аталган ярасык табиат паркы ман кыдырдылар.

н.кожаева.

«МАШУК-2016»

Дагестан куьнинде

Ставрополь крайынынъ Пятигорск каласында 2016-ншы йылдынъ 5-19-ншы август куынлеринде «Машук-2016» Сырт-Кавказ ясларынынъ форумы озгарылады. 2010-ншы йылдан алып оьтетаган бу шара Сырт Кавказда эм Россияда уьйкен эм энъ маьнели оьзгерислер эсабында оьтеди. Быйыл форум СКФОдынъ баьри субъектлериннен, элимиздинъ кайбир регионларыннан, солай ок шет эллерден уыш мынънан артык 18-30 ясындагы ясларды йыйнаяк.

Йыл сайын Форум исинде элимиздинъ политикалык етекшилигининъ, ямагат аьрекетшилерининъ, бизнес етекшилерининъ арасыннан ваькиллер, белгили артистлер эм спортсменлер ортакшылык этедилер.

Форум ишинде СКФО субъектлерининъ куьнлери озгарылады. Дагестан Республикасынынъ Куьни 2016-ншы йылдынъ 8-нши августында озды. Сол куьн шатлыклы аьлде форум майданы бойынша Дагестан Республи-

касынынъ яслар ислери бойынша министри Арсен Русланович Гаджиев, солай ок «Машук-2016» Сырт Кавказ яслар форумынынъ дирекциясынынъ ваькиллери оъттилер.

Куьндиз форум катнасувшылары ДР МО-лар ярдамы ман уйгынланган «Дагестанское подворье», халк яратувшылыгы выставкаларда болдылар. Солай ок миллет спорт кеплери бойын-

ша (аркан тартув, ыргув эм с.б.) ярыслар озгарылды.

Кешке таман, 16.00-17.00 саьатлерде, Дагестан Республикасыннан VIP-конак пан делегация катнасувшыларынынъ йолыгысы болып озды.

Кеш мезгилинде саьат ярым узагында (21.00-22.30) бас сценада Дагестан Республикасыннан концерт программасы коьрсетилди.

СПОРТ

Россия бириншилигинде катнасты

Янъыларда элимиздинъ бас каласында юниорлар арасында тайский бокс бойынша Россия бириншилиги эм чемпионаты болып оьтти. Мунда бизим ногай йигитлер де катнастылар. Айтпага, А.Джанибеков атындагы школадынъ выпускниги Кошмагомед Джумаев (3-нши орын) Тамаза-Тоьбе авылында тувып, аьли Москвада яшаган ердесимиз Арслан Яллыев (1-нши орын) Кизляр каласыннан Камиль Танеев (2-нши орын) эм Аджамал Тангатаров (3-нши орын). Чемпионатта Дагестан Республикадынъ йыйылма командасы юниорлар бойынша биринши орынга тийисли болды.

Кошмагомед Джумаев бас деп Москва каласыннан, сонъ Кемеровская областьтен куьшли куьндеслер мен куьресип оларды енъди. Ол полуфиналга да шыккан эди, ама врачтынъ маслагаты ман ога ойынды токтатпага туьсти. Кошмагомедтинъ куьндеси онынъ басына куьшли урып, авырыткан болыпты.

– Йигитимиз сосы чемпионатта тагы да йогары уьстинликлерге етискен болар эди, белки ойынды токтатпаган болса. Бу чемпионаттынъ сырагылары бойынша Таиландта болаяк шарада катнаспага йигит сайланаяк эди, — деп яны авырып айтады онынъ тренери Алибек Менласанов. Кайтип айтсак та Кошмагомедтинъ чемпионатта катнасканы, оьзининъ енъуьв сандыгына ез медальди коска-

ны, уьшинши орынды оьзининь шеккисинде бийлегени — уьйкен уьстинлик. Ол аьли де яс, яслардынь болса баьри заты да алдыда. А.Менласановтынь сосы соъзлеринде мен уьйкен сенимлик сездим. Тренерининь сенимин Кошмагомед ерге туьсирмес эм келеекте оны да, ата-анасын да суьйиндирер деп ойлайман.

Чемпионатта ортакшылык

этер уьшин карыж яктан коьмек эткен «Ногайский район» МО аькимбасы К.Янбулатовка эм «Ногайский район» администрациясынынъ аькимбасынынъ куллыгын юритуьвши Р.Шангереевке оьз разылыгын А.Менласанов билдиреди.

н.кожаева.

п ойлайман. **Суьвретте:** *К.Джумаев тре*ортакшылык *нери А.Менласанов пан*.

Газета коьлем коммуникациялар тармагында эм маданият калымжады коршалавда законодательстводы тутувга тергев салув бойынша федераллык службасынынъ

ЮФО бойынша регионаллык Управлениесинде регистрацияланган.

Регистрациялык номери ПИ №ФС 10-6455 (26 январь 2007 й.)

Колязбаларга рецензия берилмейди. Олар кери ызына кайтарылмайдылар. Авторлар ой токтаслары редакциядыкы ман келиспеске боладылар. Авторлар язылмалары уышин яваплылар

ЛР-нынъ Баспа эм коллемдик коммуникациялар бойынша комитети

Л.И. Баспалавга кол басылув заманы – 17 саьатте. Баспалавга кол басылган – 16 саьатте

САКЛЫК ТУТЫНЪЫЗ

Йол-юрис катнасувшыларынынъ нызам маданияты

Биз баьримиз де йол юрисининъ катнасувшылары боламыз: бирев — водитель, бирев — пассажир, бирев болса — йолавшы. Эм биз нызам маданиятын коърсетпеге керекпиз.

Язлык шагы басланувы ман районымызда автомобильлер саны бир неше кереге артады. Сырт калалардан, уьйкен мегаполислерден бизим ювыкларымыз эм конаклар келедилер. Коьбиси, оьзек те, йолавшыларга, боьтен де балаларга, йол берип, коьлик айдав маданиятын коърсетедилер, ама кайбиревлер «елезип» айдав ман йолды «кеседилер», соны ман тек оьзине тувыл, тыншаюв болжалында коьбисинше каравсыз калган эм йогары кавыфлы ерлерге туьсип калган кишкей балаларга да авыр кавыфлык тувдырадылар.

Баладынъ йолларда кайдай да болсын кавыфсызлыкты сезбеген нызамы баьле-казага аькелмеге болады.

Боьтен де эс караткым келеди коьлик амалларды балаларына айдамага ыхтыяр беретаган вайымсыз эм явапсызлыкты сезбейтаган ата-аналарга. Бала коьлик амалын айдар деп сенмеге бола ма? Балалар йолларда баьри затты ашык коьрип уылгирмейтаганын, олардынъ коьлик айдав сулыбы да йок экенин баьри де биледилер ше. Ол зат — ата-анадынъ йогары дережеде мактанувы, бала-

ларына тийисли тербия бермегени, ямагат пан токтастырылган йорык-нызамды тутпав. Ондай ата-аналар дайым да тек бир кепте яваплайдылар: «Автомобиль айдайтаган тек меним балам ма?» Эгер 16 ясына еткен оьспирге йогарыда айтылган ман байланыслы административлик правобузув акында протокол туьзилсе, тек ол тувыл, онынъ атаанасы да дембиге йолыктырыладылар, оларга штраф (аз да тувыл) тоьлемеге туьсеек. Ама ис тек штраф тоьлевде болса экен. Оьспир келеекте правосаклав структурасынынъ эм спецслужбалар куллыкшысынынъ сыйлы кесписин сайламага ниетленгендей болса, ога оьзининъ мырады акында дайымга мутпага керек болады, неге десе баьри бар эсап юритуьвлер бойынша тергев баьри этилинген правобузувларды тез ок аянлаяк.

Сыйлы водительлер! Тек оьзинъиздинъ тувыл, баска аьдемлердинъ де яшавы, савлыгы эм кавыфсызлыгы акында ойланынъыз. Йол-юрис катнасувшыларынынъ келеектегиси сиз йол-юрис йорыкларды кайтип тутатаганынъыз бан байланыслы.

Р.КУРБАНСАИДОВ,

полиция начальнигининъ ямагат йорыкты саклав бойынша орынбасары полиция подполковниги.

СУДТЫНЪ КАРАРЫ МАН

Дембиге йолыктырылган

Быйыл язлыкта Буддадынъ статуясын корлаган дагестан спортсмени Саид Османовка каратылып юритилген следствие иси кутылган. Ол Калмыкиядынъ Элиста кала судынынъ карары ман шарт эсабында эки йылга эркинлигиннен босатылган. С.Османовка судта соъз берилген эм ол калмык халкын миллет эм раса белгилери бойынша корламаганын билдирген.

Быйыл язлыкта Совет Союзынынъ Баьтири Ока Городовиковтынъ эстелигине багысланган аьдетли грек-рим куьреси бойынша Савлайроссиялык турнирге Дагестан командасы да келген эди. Сонда дагестан спортсмени С.Османов Элистадагы храмга кирип, Буддадынъ статуясына сув даьретин эткен эм ога аягы ман бир неше кере тепкен. Бу исти калмык ямагаты каты айыплаган эм куь-

нали спортсмен халк алдында тизине шоьгип кеширим тилегенин талаплаган. С.Османов соны толтырган.

Сол куьн ок Элистага Дагестан Республикасынынъ Оькиметининъ председатели Абдусамад Гамидов келген. «Баьри дагестаншылар да бизим ердесимиздинъ эткен намыссыз исин айыплайдылар. Соны ман байланыста мен дагестаншылардынъ, оьзимнинъ атымнан кардаш калмык халкыннан кеширим тилеймен. Бизим халклар дайым да тынышлыкта конъысы болып яшаганлар. Буьгуьн коьплеген дагестаншылар Калмык Республикасында ислейдилер эм яшайдылар. Сол ок заманда олар кардаш халктынъ дин, ян-коьнъил, эдап эм баьри баска байлыкларын да сыйлайдылар», - деп белгилеген А.Гамидов.

«ШОЬЛ ТАВЫСЫ» (ГОЛОС СТЕПИ)

ТОКТАСТЫРУВШЫЛАР: Дагестан Республикадынъ Халк Йыйыны эм Правительствосы.

Яваплы секретарь УРАЗАЕВА Л.И.

Адрес редакции и издателя:
368850, Республика Дагестан, Ногайский район,
с.Терекли-Мектеб, ул.К.Маркса, 49
Газета «Голос степи».
Электронный адрес: sholtavisi@mail.ru

1 азета «Голос степи».
Электронный адрес: sholtavisi@mail.ru
Официальный сайт газеты (www.golos-stepi.ru)

Телефоны:

Общий отдел Индекс

- 21-4-71 - 51365 Газета выходит 52 раза в году.

Тираж – 2500 экз.

Цена – 5 рублей.

Реклама и объявления публикуются по договорным ценам.

Газета отпечатана в типографии ООО «Издательство «Лотос» по адресу: 367018, ДР, г.Махачкала, Проспект Петра I, 61.